

JUGOSLAVIJA

Hydroenergetski sistem Vlasina — Izgradnja velikog hidroenergetskog sistema Vlasina u klisuri Vrlje, desne pritoke Južne Morave, počela je 1946. godine. Sistem će se sastojati od četiri hidrocentrale od kojih su 1954. godine dovršene prve dve — Vrla I i Vrla II. Radovi na ostalim centralama — Vrla III i Vrla IV ubrzano se izvode, te će i one početi proizvodnju energije u 1955 (Vrla III) i 1956 (Vrla IV).

Centrala Vrla I i Vrla II sada rade sa kapacitetom od 22.000 kilovata. Kada se završe sve centrale onda će hidroenergetski sistem Vlasina davati 155 miliona kilovat časova godišnje sa 60 megavata snage.

Voda koja pokreće centrale u klisuri Vrlje dobija se iz jezera na Vlasinskoj, visokoj oko 1250 m. Jezero je dugačko deset, a široko oko dva km, zahvatajući površinu od oko 15 km². Dobija vodu iz više reka i rečica, koje se slijuju iz okolnih planina. U ovo jezero je skrenuta i reka Božica, koja je do sada kao pritoka Strume tekla u pravcu Bosiljgrada i pripadala jegejskom slivu. Božica daje trećinu ukupne količine vode koje ima jezero.

Hydroenergetski sistem Vlasina bit će dalekovodima, koji se sada dovršavaju, preko Niša, Kruševca i Svetozareva spojen sa sistemom Kostolca. Svuda kuda prolaze dalekovodi, bit će omogućena elektrifikacija mnogobrojnih naselja i njihov privredni razvoj.

U dosadašnjim sedmogodišnjim naporima na izgradnji hidroenergetskog sistema Vlasina učestvovalo je nekoliko desetina hiljada graditelja. Veliki udeo u izgradnji dala je naša omladina. Samo 1952. godine učestvovalo je preko 16.000 omladinaca i omladinki. I druge masovne organizacije slale su radne brigade i pomagale rad na izgradnji ovog hidroenergetskog sistema.

J. F. Trifunski

O kulturi pamuka u NR Makedoniji — Pamuk je stara kultura u Makedoniji i donesena je s Istoka. Makedonija daje glavni dio jugoslovenskog prinosa pamuka. Gajenje je raspoređeno na osam regiona u slivu Vardara i Strumice: strumičko-redoviški, devdelisko-valandovski, tikveški, tito-veleški, ovčepoljski, štipsko-lakavički, kočanski i skopski.

Potrebe za sopstvenim pamukom u našoj državi naročito su povećane posle Drugog svetskog rata zbog sve većih zahteva nove domaće tekstilne industrije. Zato su u toku prvih posleratnih godina znatno povećane površine pod pamukom u Makedoniji: 1946. godine pod pamukom je bilo 7.700; 1947 — 11.470; 1948 — 15.997; 1949 — oko 32.000; 1950 — 22.000 ha.

Sa tih površina, uz normalan prinos, naša industrija bi mogla dobrim delom da se snabdeva ovom sirovinom. Međutim, u pomenutim godinama prinos od pamuka u nekim makedonskim krajevima pao je za tri, četiri pa i pet puta ispod proseka pre Drugog svetskog rata. Zbog toga se površina pod pamukom 1953. g. naglo smanjila na oko 6.500 ha.

Najslabiji prosečan prinos pamuka u Makedoniji bio je 1949. godine. Tada je po jednom hektaru zemlje dobijeno 1,7 kv., (pre ratni prinos 6,7 kv.). Glavni uzrok pomenutom opadanju prinosa bila je slaba obrada zemljišta. Iste godine mnogo veći prinos postignut je na poljoprivrednim dobrima i opitnim stanicama gde su korišćene agrotehničke mere. 1953. i 1954. godine prinos pamuka počeo je napredovati. Najbolji rezultati su postignuti u strumičko-redoviškom rajonu.

Novim planom o poljoprivrednom razvitku NR Makedonije predviđa se ponovno povećanje pamučnih površina na oko 20.000 ha (uz pomoć korišćenja agrotehničkih mera, kanala za navodnjavanje i dr.). U prvim narednim godinama ukupna proizvodnja pamuka iznosila bi oko 12 miliona kilograma, a u daljoj perspektivi ova količina popeće se do 20 miliona.

Ovaj će pamuk preračivati u novopodignutoj predionici u Štipu, kojoj godišnje treba oko 15.000 tona sirovog pamuka. Štipska predionica je jedno od najmodernijih i najvećih preduzeća te vrste u Jugoslaviji.

J. F. Trifunski

Melioracija Pološkog Polja — Glavne pološke reke pritiču iz visokog planinskog kraja, zato imaju visoko stanje vode u jesen, zbog kiša, a još više u proleće, kad se otapa sneg.

Za vreme pomenutog vodostaja dolazi do poplava Pološkog Polja. Poplave izazivaju skoro sve reke, koje pritiču sa Šar-Planine, ali se po štetnosti ističu Mazdaša, Bogovinska, Palčiška Reka i Tearečka Bistrica. Njihova voda može da zahvati zemljište po čitav kilometar daleko od korita. Naročito stradaju sela Donje Sedlarce, Zerovjane, Saraćince, Treboš, Jegunovce itd. Iz vode se vide samo mede i drveta. Mnogo strada i put Gostivar—Tetovo—Kačanik.

Između pomenutog prolećnog i jesenjeg visokog stanja rečne vode javlja se ljetni minimum. Tada voda u pološkim rekama opadne i neki tokovi presušuju. U augustu Vardar se može pregaziti na mnogim mestima. Poljoprivrednici nemaju dovoljno vode za navodnjavanje njiva, bašta, livada i voćnjaka.

Pološko Polje predstavlja vredan zemljišni fond. Dok se dobar deo polja ne može u julu i augustu navodnjavati, drugi deo su i leti močvare i bare.

Izrađen je plan za melioraciju i na njegovom ostvarenju se postepeno radi. Za navodnjavanje, pomoću razgranate mreže kanala, iskoristiće se Vardar, voda iz Mavrovskog jezera i vode iz većih vardarevih pritoka. Pomoću pregrada i čišćenja korita sprečiće se prolećne i jesenje izlivanje planinskih tokova i bujica. Istovremeno vrši se sadenje šumskog pokrivača na ogoljelim planinskim padinama (ispod Tetova, sela Negotina, Bogovina itd.).

Racionalnom melioracijom mnogo će se doprineti ne samo pološkom stanovništvu već i stanovništvu okolnih krajeva. Melioracijom će se nekoliko desetina hiljada hektara neproduktivne površine pretvoriti u njive, bašte i livade i poboljšati će se prinos od kultura (kukuruz, pamuk, duvan itd.).

J. F. Trifunski

O kruševskim Aromunima — Važan dio stanovništva Kruševa, varošice, koja leži na visini od oko 1250 m na severozapadnom obodu Bitoljsko-prilepske kotline u Makedoniji, čine Aromuni (zovu se još Vlasi i Čincari). Kruševski Aromuni predstavljaju najveću aromunsku etničku bazu u Jugoslaviji.

Aromuni u Kruševu su doseljeni. Prva njihova grupa doselila se krajem XVIII veka iz Moskopolja i okoline u Južnoj Arbaniji. Ta grupa osnovala je u Kruševu današnju Vlačku Mahalu. Na početku XIX veka došla je u Kruševu druga aromunska grupa od oko 80 do 100 porodica sa planine Gramosa (na granici Grčke i Arbanije). Oni su se naselili u današnjoj Strunga Mahali.

Prisadnici ove dve aromunske grupe međusobno su se razlikovali po nošnji, zanimanju, a delimično i u govoru. Aromuni u Strunga Mahali bili su stočari, dok su drugi pretežno bili trgovci, zanatlije (kalajdžije, kazandžije, kujundžije) i pečalbari. Ove razlike nestale su tek u novije doba.

U drugoj polovici XIX veka u Kruševu se vršilo i pojedinačno doseljavanje Aromuna iz drugih mesta, osobito iz susjednih aromunskih sela: Trstenika (sada ne postoji), Birina i Gopeša.

Na početku XIX veka u Kruševu se doselila i jedna grupa pravoslavnih Arbanasa iz Južne Arbanije (iz sela Borja, Bitkuća, Šipiske). Ti doseljenici osnovali su Arnaut Mahalu. Pravoslavni Arbanasi, zbog malobrojnosti, vremenom su u Kruševu izgubili svoj jezik i do početka ovog veka pretopili u Aromune. Zajedničkim životom i međusobnim uticajima i neki Makedonci u Kruševu postepeno su postali Aromuni.

Broj aromunskih stanovnika, koji se obrazovao od pravih Aromuna i od poaromunjenih pravoslavnih Arbanasa i Makedonaca u Kruševu stalno se menjao. 1889. godine Kruševu je imalo 15.000 stanovnika od kojih su veću polovinu činili Aromuni (preko 7.500). Jedanaest godina kasnije (1900) Kruševu je brojalo 9.350 stanovnika i od toga na Aromune je dolazilo 4.000 duša; dok su ostali deo činili Makedonci (4.950) i pravoslavni Arbanasi (400). D. Popović, poznati poznavalac Aromuna, cenio je 1937. godine broj kruševskih Aromuna na 1.500 duša, a po mesnom popisu izvršenom 1947. godine Aromuna u Kruševu ukupno je bilo 1.312 duša.

Od kraja prošlog veka broj kruševskih Aromuna opada usled neprestanog iseljavanja. Velika iseljavanja bila su: krajem XIX veka, zatim 1903 godine i u toku Balkanskog i Prvog svetskog rata; tada je Kruševo dosta stradalo i ekonomski nazadovalo. Iseljenici su odlazili u pojedine gradove u Makedoniji (Skopje, Bitolu, zatim u Srbiju, Bugarsku, Grčku i Rumuniju).

J. F. Trifunoski

Ovčarske farme u NR Makedoniji — U stočarskoj privredi Makedonije najglavnija grana je ovčarstvo. Prema proceni od ovaca se prosečno godišnje dobija: mleka 250.000 hl, vune 1.900 t. i mesa 7.000 t. Državna ovčarska dobra, osnovana posle Drugog svetskog rata učestvuju: sa 7% u proizvodnji mleka, sa 12% u proizvodnji vune i sa 9% u proizvodnji mesa.

Najglavnija ovčarska farma u Makedoniji je državno dobro »Vardar« sa 41.100 grla. U ovoj i u drugim državnim ovčarskim farmama u Makedoniji postignuti su za nekoliko godina od kada su osnovane zadovoljavajući rezultati. To se vidi iz ovih podataka.

	1948. g.	1949. g.	1950. g.	1951. g.
a. proizvodnja mleka	100	106	116	125
b. proizvodnja vune	100	108	120	125

Pred početak Drugog svetskog rata današnja NR Makedonija imala je ukupno oko 2.000.000 ovaca. Ali su bugarski, nemački, italijanski i arbanaski okupatori jako uništili ovu privrednu granu. Posle oslobođenja Jugoslavije ovčarstvo u Makedoniji počelo je ponovno brzo da se razvija i za svega nekoliko godina ono je dostiglo predratni broj. Novinu u makedonskom stočarstvu predstavlja osnivanje ovčarskih državnih farmi. Prve farme osnovane su 1948. sa početnim brojem od 40 do 50.000 ovaca.

J. F. Trifunoski

**Predavanja iz geografije
na Prirodoslovno-matematičkom
fakultetu**

Zimski semestar 1953/4.

Red. prof. ROGLIĆ dr. JOSIP

- Osnovi fizičke geografije 2 s.
- Sjeverna Amerika 1 s.
- Osnovi kartografije 2 s.
- Kartografski praktikum II. 2 s.

- Seminar 2 s.
- Predseminarske konsultacije 1 s.

Izv. prof. RUBIĆ dr. Ivo

- Uvod u geografiju 1 s.
- Historija geografije 1 s.
- Geografija energetskih vrela 1 s.
- Evropa 2 s.
- Ekumena svijeta 1 s.
- Seminar 2 s.

Asistent CRKVENČIĆ IVAN

- Australija 1 s.
- Proseminar II. 2 s.

Asistent ROGIĆ VELJKO

- Jugoslavija 1 s.
- Proseminar I. 2 s.

Asistent VIČIĆ VLADIMIR

- Kartografske vježbe 2 s.
- Kartografski praktikum I. 2 s.
- Kartografski praktikum III. 2 s.

Ljetni semestar 1953/54.

Red. prof. ROGLIĆ dr. JOSIP

- Osnovi fizičke geografije 2 s.
- Sjeverna Amerika 1 s.
- Osnovi kartografije 2 s.
- Seminar 2 s.
- Predseminarske konsultacije 1 s.

Red. prof. RUBIĆ dr. IVO

- Geografija Evrope 2 s.
- Geografija energetskih vrela 1 s.
- Uvod u geografiju 1 s.
- Geografija u novom vijeku 1 s.
- Ekumena svijeta 1 s.
- Geografski seminar 2 s.
- Antropogeografske ekskurzije 4 s.

Asistent CRKVENČIĆ IVAN

- Panonske regije Jugoslavije 1 s.
- Proseminar II. 2 s.

Asistent ROGIĆ VELJKO

- Geografija Jugoslavije 1 s.
- Proseminar I. 2 s.

Asistent VIČIĆ VLADIMIR

- Geografske vježbe 2 s.
- Geografski praktikum I. 2 s.
- Geografski praktikum III. 2 s.

Ekskurzije Geografskog instituta

Škol. god. 1953/54.

7.—15. X. 1953.

Zagreb—Split—Jelsa—Vrboška—Hvar—
Vis—Komiža—Modra špilja na Biševu—
Split—Zagreb.

10. IV. 1954.

Zagreb—Varaždin—Zagreb.

13.—14. IV. 1954.

Zagreb—Velenje—Šoštanj—Sv. Vid—
Šoštanj—Celje—Krapina—Zagreb.
24. IV. 1954.
Zagreb—Brežice—Zagreb.
28. IV. 1954.
Zagreb—Podsused—Zagreb.
11. V. 1954.
Zagreb—Samobor—Zumberak—Samo-
bor—Zagreb.
15.—16. V. 1954.
Zagreb—Lokve—Fužine—Lič—
Plase—Zagreb.
22.—29. V. 1954.
Zagreb—Nova Gradiška—Sl. Požega—pri-
stranci Požeške gore (Pleternica)—Požega
—Orljava—Požega—Kutjevo—Po-
žega—Čagljin—Požega—Kamensko—
Zvečevo—Daruvar—Zagreb.
3.—8. VII. 1954.
Zagreb—Škrljevo—Jelenje—Sv. Matej—
Kastav—Izvor Rječine—Klana—Muna—
Lanišće—Roč—Pazin—Pula—Rijeka—
Zagreb.

Diplomirali u škol. god. 1953/54.

(s oznakom diplomske radnje)

3. X. 1953. Dikić Ivan, Geografija općine
Stenjevec; Kovačević Nada, Prilog po-
znavanju socijalne i ekonomske strukture
Šestina i Gračana; Kurtek Pavao, Lud-

breška Podravina; Radunović Stanša.
Ivangradska kotlina; Šolaja Momir, Knin-
sko polje; Vazić Sreten, Kaštelansko pri-
morje; Verdnik Mirjana, Petrovo polje.
23. II. 1954. Bobić Milan, Područje Plit-
vičkih jezera; Boršo Ksenija, Crnac polje;
Bulić Aleksandar, Stanovništvo i ekonom-
sko-geografska struktura otoka Brača;
Bunčić Branko, Plašćanska zavalja; Du-
rofejev Velimir, Rečica—Šišljavić i D.
Kupčina (agrarno-geografska struktura 3
sela); Đurić Lidija, Zavičevići; Girardi
Adela, Osijek; Grba Radojka, Odransko
polje (regionalni pregled); Lončarica Klara,
Ekonomsko-geografske osobine Stona
s naročitim osvrtom na gajenje kame-
nica; Novak Anđela, Gravitacijsko pod-
ručje Preloga; Radović Branislav, Tito-
grad; Rossi Vlatka, Promet na Dravi; Se-
gota Tomislav, Podsused.

17. VI. 1954. Bašić Marija, Požeška ko-
tlina; Baučić Ivo, Omiš — geografski pri-
kaz; Bednjanec Radmila, Poređenje klime
Pula—Zagreb; Dujmović Danijel, Srijem-
ska Mitrovica; Helebrant Krunoslav, Sje-
verozapadno Turopolje; Ilovača Marija,
Varaždin; Novaković Darinka, Skadarsko
jezero; Odžečki Rizah, Visočki bazen;
Papić Krešimir, Travnik i okolica; Tom-
čić Stjepan, Srednje porječje Gline; Vido-
vić Branko, Industrija Zagreba;

STRANE ZEMLJE

Poljodjelstvo Grčke — Grčka je zemlja, u čijem gospodarstvu poljodjelstvo ima značajnu ulogu. Poljodjelstvom se bavi 50% stanovništva i ono pokriva 40% nacionalnog dohotka, te podmiruje 80% domaće potrošnje kao i 80% izvoza. Grci su istovremeno i veliki uvoznici i veliki izvoznici agrarnih proizvoda. Po agrumima, grožđu, duhanu, pamuku i još nekim proizvodima Grčka je u svijetu poznata kao proizvođač-izvoznik, a na žitnom tržištu kao kupac-uvoznik. Agrarna prenaseljenost stanovništva sa relativno malim dohotkom iz industrije i rudarstva, te sitnim i rasparčanim posjedima čini velike poteškoće razvoju poljodjelstva. Oko 73% seoskih gospodarstava raspolaže posjedima do 3 ha, odnosno s 30% ukupne površine obradive zemlje. Godine 1950. Grčka je dala oko 40.000.000 dolara za uvoz žita.

Grčko poljodjelstvo je za vrijeme rata mnogo stradalo. U poslijeratnim godinama Grčka je vlada nastojala obnoviti i unaprijediti poljodjelstvo, za što su utrošena znatna sredstva. Melioracijom i iri-

gacijom, krčenjem i sječom šuma, dobiveno je blizu 350.000 ha obradivog zemljišta t. j. povećanje za jednu četvrtinu. Mehanizacijom je porastao broj traktora od 1.500 prije rata na 5.900 u 1953. godini. Iste je godine prinos pojedinih žitarica bio upravo rekordan. Samo proizvodnja pšenice iznosila je 1.406.000 tona, što je sedam puta više nego 1924. godine, kad je prinos iznosilo svega 210.000 tona. Tada po prvi puta u svojoj suvremenoj historiji Grčka nije bila primorana da uvozi žitarice. Riža je prije rata proizvedena u neznatnim količinama (nekih 4.000 tona), tada je zahvaljujući pomoći američkih stručnjaka dostigla proizvodnju od 68.000 tona. Riža će se doskora gajiti na površini od 250.000 jutara sa prinosom od blizu 400 kg po jutru.

Proizvodnja agruma u usporedbi s proizvodnjom predratnih godina (1935—1938) je porasla od 25.000 tona na 137.000 tona u 1951. godini. Isto tako prinos odličnog pamuka znatno je porastao pa je u 1953. g. iznosio 30.000 tona, prema 20.300 tona u

1937. g. U najbližoj budućnosti mogućnosti proizvodnje pamuka premašit će 50.000 tona, te će nešto manje od polovice biti raspoloživo za izvoz.

Prema četverogodišnjem planu, Grčka će na započete melioracione radove utrošiti oko 25.000.000 dolara i osigurati za obradu preko 100.000 ha dosada slabo korištena tla. Među ovim radovima osobito su značajni radovi na navodnjavanju 45.000 ha u Solunskom polju; 20.000 ha u jugozapadnoj Grčkoj i zajednički grčko-turski radovi na reguliranju donjeg toka Marice, kojima će se na grčkom području zaštititi od poplave i navodnjavati oko 45.000 ha obradive površine.

B. Pleše

Elektrifikacija i industrijalizacija Grčke — 60 km sjeveroistočno od Atine u Aliveri, na otoku Evoji, gradi se najveća termoelektrana Grčke sa kapacitetom od 80.000 instaliranih kilovata. To će biti prva od četiri velike elektrane u Grčkoj i početi će rad krajem 1953. godine. Ostale tri su hidrocentrale. Sa dovršenjem pomenute termoelektrane Grčka će udvostručiti proizvodnju električne struje. Ova elektrana slaće dalekovodima dugim 390 km električnu struju u razne grčke krajeve. Termoelektrana Aliveri snabdjevaće se lignitom iz rudnika u neposrednoj blizini. Ove naslage lignita odlučile su smjštaj termoelektrane. Sama elektrana trošiće dnevno oko 2.800 tona lignita.

Krajem januara 1953. godine stavljena je u probni pogon i najmodernija fabrika čelika u Grčkoj (Eleusis). Gotovi proizvodi ove fabrike sastoje se od čeličnih žica, okruglog čelika, betonskog gvožđa, profilisanog čelika i cevi od livenog gvožđa koje su u stanju da izdrže visoki pritisak. Fabrika raspolaže sa dve električne peći. Jedna će služiti za valjanicu čelika, a druga za proizvodnju kalcijum-karbida i feromangana. Kad bude radila punim kapacitetom, fabrika će proizvoditi feromangan i za izvoz. Za sada Grčka može da izvozi samo rudu mangana. Godišnji proizvodni kapacitet nove livnice iznosiće 20.000 tona.

Fabrika vršaćih mašina u Solunu za posljednje tri godine toliko se brzo razvila da je u mogućnosti da proizvede (100 godišnje) ne samo dovoljan broj vršalica za potrebe grčkih zemljoradnika (50 godišnje), već i da izvozi. Do 1950. godine mašine vršalice su u Grčku uvožene iz Zapadne Evrope.

J. F. Trifunoski

Problem prenapućenosti radne snage u Italiji — Kako uskladiti pritisak stanovništva s ekonomskim mogućnostima zemlje? Taj je problem naročito važan za Italiju. U savremenoj Italiji se ne može pristupiti rješavanju niti jednog geografskog problema bez razmatranja tog osnovnog pitanja, čije posljedice se naziru u gotovo svim oblicima društvenog života. Iako je najizrazitiji u poslijeratnoj Italiji, taj problem nije nov. On se proteže od početka ovog stoljeća (stanovništvo Italije: 1861. — 25 mil. stan., 1901. — 33,5 mil., 1931. — 40,8 mil. i 1951. — 47 mil. ili 155,3 stanovnika na km²). Broj stanovnika obzirom na ekonomsku mogućnost zemlje je prevelik. Višak stanovništva riješavao se prije Prvog svjetskog rata iseljavanjem, manje u evropske, a više u prekomorske zemlje, osobito u USA.

Nakon 1913. bilo je iseljavanje najjače (873.000 stan.). Nakon prekida u Prvom svjetskom ratu fašistička je politika ograničavala iseljavanje, što je, uz propagiranje povećanog nataliteta, znatno zaotkrilo i onako akutan problem. Od prirasta koji je iznosio od 1881. do 1936. 10,6 milijuna, svega je 2,8 mil. našlo vrijedno zaposlenje.

Porastom stanovništva rastao je i problem nezaposlenosti, što se pokušalo riješiti kolonijalnim osvajanjima i iseljavanjem u prekomorske posjede fašističkog imperija. To je bio nezvediv plan zasnovan na slabim temeljima i politici ugnjetavanja slabijih, te je morao doživjeti potpuni krah.

U godinama poslije Drugog svjetskog rata broj nezaposlenih iznosi prosječno oko 2 milijuna ili 10% ukupne radne snage u Italiji. To je problem, koji se u okviru ekonomskih mogućnosti Italije i pod postojećim društvenim odnosima, ne može riješiti na autohtonom teritoriju. Talijanski stručnjaci vide rješenje jedino u jačem iseljavanju. Vlada nastoji da dobije kod sjevero i južnoameričkih država i Australije što veće kvote godišnje dozvoljenog useljavanja, jer su do sada kvote bile malene, da bi se u dogledno vrijeme problem mogao time riješiti. U poslijeratnim godinama broj iseljenih iznosio je godišnje 110.000, dok se od 1951. povećao na 140.000. Godine 1951. najviše ih se iselilo u Argentinu (55.000), Brazilju (21.000), Venezuelu (20.000), Kanadu (21.000), Australiju (17.000) i USA (10.000).

Ali potpuno rješenje problema nije realno očekivati u iseljavanju u slabije na-

seljene zemlje, koje broj useljenih sve više ograničuju. Važnije su socijalno-ekonomske reforme. Postavlja se pitanje korrigitivne agrarne reforme i dodijele zemlje mnogomilijunskim bezzemljašima. Godine 1948. je 80% svih gospodarstava bilo s ispod 5 jutara obradive površine, a 0,5 gospodarstava posjedovalo je oko jednu trećinu ukupno privatne obradive površine. Taj je odnos u siromašnoj južnoj Italiji još lošiji, tamo svega 0,12% svih gospodarstava gospodari nad 32% svih privatnih površina. Sredstva i metodi obrađivanja na tim latifundijama su zastarjeli i produktivnost mala. Takvo stanje na veleposjedima i velik broj bezzemljaša traže temeljitiju reformu i eksproprijaciju. U tom pogledu izvršen je značajan rad u provinciji: Puglia, Lucania, Calabria i Ferrara. Najveće eksproprijacije izvršene su u južnim pokrajinama, gdje je od 3 velike latifundije oduzeto i podijeljeno bezzemljašima 16.000 ha.

Drugo važno pitanje jest proširenje obradive površine. Takvih predjela u Italiji još uvijek ima (u juž. Apeninima, dijelovi Varemme i dr.). Povijest poljodjelstva u Italiji je niz ljudskih nastojanja da se savladaju prirodne poteškoće i maksimalno iskoriste produktivne mogućnosti zemlje.

Međutim i sa svim navedenim radovima, problem prenapućenosti i viška radne snage ne će tako skoro i u potpunosti moći da se riješi. Sve to upućuje na zaključak, da će Italija vlastitim naporima i uz znatnu međunarodnu suradnju oko rješenja toga i sličnih problema, uspjeti samo da donekle ublaži teškoće, koje su posljedica prenapućenosti ograničenih ekonomskih mogućnosti zemlje, te relativno zaostalih društveno ekonomskih odnosa.

M. J. WISE: Population Pressure and National Resources. Some observation upon the Italian Population Problem. Economic Geography, vol. 30, br. 2, Worcester 1954, str. 144—156.

M. Friganović

Visina Vezuva i Etna — Dva najpoznatija evropska vulkana, Vezuv i Etna, stalno mijenjaju svoju visinu. Posljedica je to njihove žive djelatnosti. Opservatoriji u Napulju i Kataniji proučavaju i bilježe sve promjene tih vulkana i prema njihovim najnovijim podacima Vezuv je zasad visok 1267 m, a Etna 3263 m. Svaka

nova i jača erupcija mijenja tu visinu, a kako je Etna oživjela u dane dok ovo pišemo, vrlo je vjerovatno, da ni ovaj posljednji »točni« podatak nije (ili ne će više biti) točan. On je samo općeg informativnog i orijentacionog značaja.

V. Blašković

Poslijeratni Beč u brojkama — Kroz dugu historiju prekinutu slomom habsburške monarhije, Beč je granično mjesto, ekscentrično položeno obzirom na svoje područje utjecaja. Ipak se Beč, obzirom na svoj položaj i ulogu redovito razvijao iznad gospodarskih mogućnosti geografskog zaleđa, ali zato u ratnim poretima prima na sebe najteže udarce ratnih stradanja.

Beč je posebna zemlja austrijske republike, a ima površinu od 1.215,41 km². Promjer na najširem dijelu iznosi 49 km. Prema rezultatima popisa stanovništva 1951. godine Beč je imao 1.766.102 stanovnika (procjena za 31. XII. 1953. g. navodi 1.760.161 stanovnika). Struktura stanovništva po zanimanju je slijedeća:

	1910. g.	1951. g.
Poljodjelstvo i šumsko gospodarstvo	0,9%	2,7%
Industrija i obrt	53,0	53,9
Trgovina i promet	20,7	22,2
Slobodna zvanja	4,2	11,8
Javne službe	6,8	7,1
Kućni poslovi	14,4	2,3
Ukupno	100,0	100,0

Iako se struktura po zanimanjima tokom 40 godina neznatno izmijenila, značenje je postalo bitno drukčije. Umjesto prijestolnice imperije sa 65.000.000 stanovnika, Beč iza Prvog svjetskog rata ostaje »vodena glava« jedne male države, u kojoj 30% stanovnika živi u glavnom gradu.

Drugi svjetski rat je novi i teški udarac Beču. U ratnim godinama 1944—1945. je registrirano: potpuno uništeno 36.851 stanova, teško oštećeno 50.024 stanova, lako oštećeno 100.430 stanova, pogodeno ratnim posljedicama ukupno 187.305 stanova (Beč ima ukupno 667.227 stanova).

U svemu je uništeno 13% stambenog prostora, a 270.000 Bečana je izgubilo svoj stan. Ukupno je uništeno, kada bi se sva razaranja zajedno okupila, 20 km² izgrađene površine. Uništen je izgrađen prostor od 33.000.000 m³. 25% velikih industrijskih pogona je uništeno ili teško oštećeno. Klasifikacijom ratnih šteta usta-

novilo se da 10% otpada na potpuno uništenje; 2% na djelimično oštećenje i 69% na manja oštećenja.

Tokom rata u Beču je uništeno 120 mostova, prouzrokovano 3.700 oštećenja na kanalizacionoj, vodovodnoj i plinskoj mreži, uništeno 2.800.000 m² krovova, slomljeno 8.000.000 m² stakla (teoretski to odgovara 10 m širokoj traci od Beča do Zeneve) te niz drugih oštećenja. Nešto više od 59% ratnih razaranja na području austrijske republike otpada na njen glavni grad.

Obnova Beča, koja još uvijek traje, ima pred sobom teške probleme. U Beču je previše razoreno da bi se jednostavnom pojedinačnom obnovom razorenih objekata uspostavilo staro stanje. U stari grad je ušao novi velegradski život s intenzivnim cestovnim prometom, novim potrebama, što traži izvjesnu remodelaciju. Ali je premalo razoreno da bi se mogla provesti potrebna reorganizacija gradskog života. Između te dvije krajnosti bečki urbanisti traže najbolja rješenja, respektirajući sve strukturalne promjene stanovništva, na pr. Beč ima negativno prirodno kretanje stanovništva (veći mortalitet od nataliteta), što uvjetuje konstantno smanjenje prosječnog broja članova domaćinstava. 1900. godine 1 domaćinstvo su sačinjavala 4.14 člana, 1934. godine 3,03 člana, a 1952. 2,54 člana.

Tempo i prirodu obnove dokazuju 7.000 novih stanova godišnje, potpunu obnovu sanitarno-tehničkih instalacija, novi arhitektonski akcenti, precizna obnova historijskih monumenata. U kaosu međunarodnih intriga i sukobu okupacionih sila, ratnih obaveza i poslijeratnih problema, Beč je fiksirao svoju funkciju centra republike i sistematski radi na svom kvalitetnom progresu.*

Kurzinformationen über Wien. Magistrat der Bundeshauptstadt Wien — Stadtbauamtdirektion, Information 1—19, Wien 1954. S. Zuljić

Nova demografska struktura sjeverozapadne Češke — Uglavnom su završena velika preseljavanja njemačkog stanovništva. Oko 9,4 milijuna Nijemaca iz najrazličitijih predjela Evrope je doseljeno u Zapadnu Njemačku. Prostore, koje su napustili Nijemci, redovito je naselilo slavensko stanovništvo, jer se radilo o njihovoj nacionalnoj teritoriji. Razloge toga preseljavanja najuvjerljivije ilustrira primjer Češke, koja je zbog njemačkog ka-

raktera perifernih dijelova, uprkos izrazite prirodne međe, bila teško ugrožena.

Proces izmjene stanovništva nije jednostavan, već utiče na promjene privrednog značenja određenog kraja. Kritički osvrt na posljedice tih promjena nije moguće dati. Prema službenim čehoslovačkim podacima bilo je na osnovu Potsdamskih odluka od 1945. godine iz zemlje iseljeno 3.038.000 Nijemaca (na području Čehoslovačke u njenim tadanjim granicama je živjelo 1930. g. ukupno 3.231.688 Nijemaca). Na njihova mjesta su naseljeni Česi iz unutrašnje Češke i Moravske, te Česi doseljeni iz inozemstva. Osim toga je na nekadanjem etničkom području Nijemaca unutar čeških državnih granica naseljeno preko 200.000 Slovaka i oko 25.000 Cigana. U okviru čeških granica preostalo je svega oko 200.000 Nijemaca uglavnom stručnih radnika. Uprkos intenzivnog naseljavanja u mnogim područjima 1947. g. još nije dostignut broj stanovnika, koji je na njemačkom etničkom području živio 1930. godine. To se vidi u kotarima sjeverozapadne Češke računajući s upravnom podjelom 1930. g.

Sudski kotar	Broj stanovnika		Broj stanovništva u %
	1930. g.	1947. g.	
Cheb	53.303	26.657	—54
Falknovno	61.629	38.622	—37
Karlove Vary	90.655	47.223	—48
Kraslice	38.881	12.300	—68
itd.			

Smanjenje stanovništva svakako je utjecalo na privredni kapacitet ovog od nekada intenzivno naseljenog poljodjeljskog i industrijskog kraja. U pretežno agrarnom Čehskom bazenu stanovništvo većine općina je prema podacima za 1947. godinu smanjeno za preko 40%, a u pojedinim općinama čak i do 80%. Karakteristično je da je stanovništvo poraslo samo u nekim graničnim općinama, što odražava težnju da se definitivno fiksira njemačko-češka etnička međa. Na većem području Krušne Gore je upadljivo veliko opadanje broja stanovnika od 1930. do 1947. g. Danas ima specifičnu i značajnu sliku u ovom graničnom prostoru na njemačkoj strani gusta naseljenost, a na češkoj uprkos sličnih uvjeta znatno manja.

A. Hammerschmidt: Wandlungen der Bevölkerungsverteilung in Nord-

westböhen seit dem zweiten Weltkrieg, Berichte zur deutschen Landeskunde, B. 12, 2. H., Januar 1954, Stuttgart 1954; Die Tschechoslowakei im Spiegel der Statistik, Karlsbad-Leipzig, 1937.

S. Žuljić

Popis stanovništva Francuske — U svibnju 1954. godine izvršen je popis stanovništva Francuske i. prema definitivnim rezultatima bilo je 42,774.000 stanovnika, dok je 1950. godine taj broj iznosio 41,900.000 st. Novom broju treba još dodati oko 185.000 vojnika u prekomorskim francuskim posjedima i 80.000 osoba, koje popis iz bilo kojeg razloga nije obuhvatio. Na jednom je kvadratnom kilometru prosječno 77 stanovnika. U 1954. godini najveći gradovi Francuske bili su: Pariz sa 2,850.000 st., Marseille sa 661.500 st., Lyon sa 471.000 st., Toulouse sa 269.000 st., Bordeaux sa 258.000 st., i Nice sa 244.000 stanovnika.

B. P.

Isle of Grain — nova rafinerija u Engleskoj — U nekadašnjim močvarama na ušću Medwaya u Temzu (Kent) izgrađena je jedna od najvećih evropskih rafinerija nafte. Njena početna godišnja proizvodnja iznosi 4 milijuna t naftinih derivata (200.000 t goriva za mlazne motore!). Sirova nafta dovozi se u posebno izgrađenu luku sa 4 gata; daljnja 2 gata služe za manje obalne brodove.

Opseg radova moći će se procijeniti iz nekoliko tehničkih podataka. Rafinerija zauzima površinu od 274 ha. Za izgradnju je utrošeno 110.000 t čelika, 14 milijuna opeka, 6.000 betonskih pilona, 37.000 t cementa, 9.280 m³ drveta, 688.500 m³ pijeska i šljunka, a odstranjeno je 1.530.000 m³ zemlje. Za potrebe rafinerije podignuta je električna centrala od 15.000 kW, a potrošnja vode veća je nego u cijelom — Glasgowu (15.900 t na sat!). Iz otpadne vode potpuno se odstranjuju naftini proizvodi, te je spriječeno zagađivanje Temze.

T. Šegota

Premještanje zvjezdarnice Greenwich — God. 1675. osnovana je u malom selu Greenwich pored Londona klasična zvjezdarnica, koja je širenjem grada dospjela duboko u grad. Dim, magla, gradska osvjetljenja i sl. otežavali su rad zvjezdarnice. Krajem 1953. god. počelo je preseljavanje zvjezdarnice u dvorac Herstmonceaux, u južnom dijelu grofovije Sus-

seä, ali novo mjesto je 20 min i 25 sek. istočnije od početnog meridijana.

R.

Nova luka i naftovod u Španjolskoj — Španjolska je jedna od najvažnijih uporišta u globalnoj strategiji USA. Prirodna odvojenost od evropskog kontinenta učinila ju je vrlo pogodnom za stacioniranje bombardera s velikim akcionim radiusom u eventualnom ratnom sukobu na evropskom kopnu. 26. septembra 1953. potpisan je ugovor između vlade Španjolske i USA, kojim se predviđa zajednički (zapravo su investicije USA!) sistematski rad na podizanju niza vojnih postrojenja za čiju bi se izgradnju, u toku 5 godina, utrošilo 250—300 milijuna dolara.

Ovim ugovorom predviđeno je podizanje petrolejske i ratne luke East Rota. sjeverno od Cádiz. U nju će moći uploviti i najveći tenkeri. Tu započinje naftovod koji ide preko Andaluzije prema Madridu, a završavat će u Zaragozi. Njime će se opskrbljivati tekućim gorivom golemi aerodromi Zaragoza, Torrejon, Moron, San Pablo i East Rota. Kod East Rote podiže se skladište municije, a uz naftovod 3 skladišta tekućeg goriva. Montiranje naftovoda započeto je u proljeće 1954., a radovi na aerodromima već su znatno napredovali.

T. Šegota

Izvoz Portugala — Ukupni izvoz Portugala u 1953. godini iznosio je 2,061.123 t robe u vrijednosti 7,041.085.000 eskuda (prema podacima Instituto nacional de Estadística: Anuario Estadístico 1953, Lisboa 1954). Prema količini izvoza redoslijed najvažnijih izvoznih predmeta i roba je slijedeći:

Naziv	Količina u t	Vrijednost (eskudo)
Vino	1,067.225	605.789.000
Pirit	449.050	149.924.000
Drvo	246.477	324.851.000
Pluto i roba od pluta	158.171	1.205.529.000
Hematit	116.073	26.958.000
Kolofonij	40.182	196.639.000
Konzervirane srdjele	32.083	461.686.000
Magnetit	18.818	7.077.000
Superfosfat	16.449	12.134.000
Rogač	15.419	19.303.000
Vunena roba	12.079	703.545.000
Badem	7.194	135.482.000
Volfram	3.870	398.042.000
Kesten	1.247	5.350.000

Preostatak otpada na manje količine razne robe, među kojom nije nezanimljiv izvoz pletene robe, naročito čipaka s Madeire (odnosno pletene robe što pod imenom Madeire dolazi na svjetsko tržište) Samo te robe izvezeno je 1953. godine 99 t u vrijednosti 43.531.000 eskuda. Zanimljiva je usporedba izvezeno robe prema količini i vrijednosti. Prema vrijednosti odskade volfram, koji je s prosječnom cijenom od 102.853 eskuda po toni najskupocjeniji i najvredniji izvozni artikl Portugala. Visokovrijedna izvozna roba je i pluto, koje s 1.205 mrd esc. dolazi na prvo mjesto portugalskog izvoza.

V. Blašković

Mo i Rana — novi metalurški kombinat u Norveškoj — Usprkos znatnim rezervama visokokvalitetne željezne rude, Norveška je morala uvoziti oko 400.000 t čeličnih proizvoda godišnje, a željeznu je rudu izvozila.

Kod mjesta Mo i Rana, nekoliko kilometara južno od sjeverne polarnice puštene su u pogon početkom 1955. visoke peći, ljevaonice i valjaonice čelika. U prvoj fazi godišnja proizvodnja iznosit će 170.000 t valjanih proizvoda, a kasnije će se povećati na 230.000 t. Predviđa se i daljnje povećanje proizvodnje na 400.000 t, što bi norvešku industriju učinilo neovisnom o uvozu! Električne visoke peći su među najvećima na svijetu (18.000 kW svaka). Za potrebe čeličane izgrađene su posebna luka i hidrocentrala, koja će, kad bude kompletirana, imati efekt od 180.000 kW. Troškovi izgradnje iznosili su 22 milijuna funti. Strojevi su uvezeni iz Velike Britanije i Zapadne Njemačke.

T. Šegota

Stanovništvo SSSR-a — Kao što je poznato, posljednji službeni popis stanovništva ove velike države izvršen je 1939. g. i za ocjenu današnjeg broja upućeni smo na različite izvore. Prema službenim podacima godišnji pomor je u 1953. g. iznosio 8,9‰) a u nekim ratnim godinama se penjao na 30‰). Prirodni priraštaj iznosi oko 25‰, što znači da se stanovništvo godišnje povećava za preko 3.000.000. Prema današnjim odnosima može se računati, da bi prosječno doba života iznosilo oko 60 godina.

Prema računima emigrantskog Intituta za historijska i kulturna proučavanja SSSR-a iznose sovjetski gubitci tokom Drugog svjetskog rata: 3 mil. ubijenih od neprijatelja, 1,5 mil. poginulih u zaroblje-

ništvu, 0,4 umrlih u njemačkim radnim logorima, 2,1 mil. umrlih u okupiranim krajevima — ukupno 7 milijuna. Tome treba dodati 4,6 mil., koji su umrli tokom migracija zbog ratnih operacija (osobito djece). Prirodni priraštaj je zbog rata opao za 7 mil. Ratom prouzrokovani gubitci iznosili bi, dakle, 18,6 milijuna. Ovaj račun se može smatrati samo kao približan, jer su izvori neprecizni.

Općenito se uzima, da SSSR ima 1954. g. oko 214.000.000 stanovnika.

A. S., La population de l'Union soviétique Population, g. 9, br. 3, str. 535-36, Paris 1954. J. R.

Stanovništvo Kine — Vlada Narodne republike Kine objavila je, da je 30. lipnja (u ponoći) 1953. g. izvršen popis stanovništva ove ogromne države. Prema rezultatima ovog popisa Kina ima 601.938.015 stanovnika. Taj broj je dobiven specijalnom računskom operacijom. Stvarno je popisano 574.205.940 stan. Tome kineske vlasti dodaju 8.397.477 stan. nepristupačnih graničnih krajeva, što je procjenom određeno; zatim 7.591.298 stan. Formoze i 11.743.320 Kineza, koji žive ili studiraju u inostranstvu.

Rezultat ovog popisa, čiju tačnost kineske vlasti naročito podvlače, mnogo odudara od procjena, prema kojima se do sada računalo stanovništvo Kine, a varirale su između 300 i 600 milijuna. Većina stručnjaka je cijnila stanovništvo Kine između 400 i 500 milijuna. Sam Mao-Ce-Tung je prije popisa smatrao, da njegova zemlja ima oko 475 milijuna stanovnika, a godišnjak Ujedinjenih nacija određivao je stanovništvo Kine sa 450 milijuna.

Novi podatak mijenja i procjenu cjelokupnog stanovništva Zemlje, koje se sada mora računati na oko 2 milijarde i 600 milijuna — i gotovo četvrtina tog ogromnog broja živi u jednoj zemlji!

Prema ovom popisu ima Sanghaj 6.204.417 stan., Peking 2.768.149, Tiencin 2.613.831 stanovnika.

La population de la Chine. Population, god. 9, br. 4, str. 744-745. Pariz 1954.

J. R.

Preseljavanje Kineza u Malajskoj federaciji — Već od godine 1948. u Malaji se vode stalne, često opsežne vo'ne operacije protiv komunističkih pobunjenika. Njihov opseg najbolje se vidi iz činjenice, da u borbi protiv njih sudjeluje 25.000 vojnika — domorodaca (Home Gard), te

znatan broj i samih Britanaca (padobranici i sl.). Sva su naselja i velike plantaže pretvorena u utvrđenja okružena bodljikavom žicom, a vođenje operacija stajalo je samo Malaju (do 1935.) 100 mil. funti! Toliki izdaci i napori opravdavaju se činjenicom, da Malaja daje $\frac{1}{4}$ svjetske proizvodnje kaučuka i 35% kositra, što bi u eventualnim mirnim uvjetima brzo amortiziralo uložene sume. Usprkos tome, vojna je uprava došla do spoznaje da nije moguće uništiti pobunjenike direktnim vojnim operacijama, pa se prešlo na novu metodu borbe.

Dolaskom Japanaca 1942., mnogo je Kineza pobjeglo u prašume unutrašnjosti Malaje i aktivno se borilo protiv okupatora. G. 1945. vraćaju se Britanci, ali se Kinezi nisu vratili u svoja stara naselja, nego su se i dalje borili (osobito poslije promjena u Kini, ali ovog puta protiv — Britanaca.

Britanske vlasti primijenile su radikalne mjere u borbi protiv gerilaca. U ožujku 1950. započelo je prisilno preseljavanje prašumskih Kineza u nova naselja bliže glavnim komunikacijama. Zadaća preseljavanja je službeno formulirana: »Izolirati komunističke pobunjenike od njihova glavnog opskrbnog izvora, ... a u novopodignutim naseljima osigurati takav stupanj sigurnosti, da samo stanovništvo neposredno sudjeluje u borbi s pobunjeničkim organizacijama«. Do 1955. preseljeno je 600.000 Kineza (ukupno ima u Malaji 2 mil. Kineza, 2,5 mil. Malajaca, 0,6 mil. Indijaca) u 550 novih naselja, za čiju je izgradnju utrošeno 11 mil. funti. Za svakog je doseljenika osigurana $\frac{1}{4}$ acra (675 m²) okućnice i 2 acra (0,8 ha) zemljišta za poljske kulture; kolonisti su upućeni u suvremeniji način obradbe i izmjene plodoreda; poduzete su opsežnije mjere u zdravstvu (ambulante, vodovod) i prosvjećivanju (predviđeno 30.000 kineskih učitelja). Naselje kao cjelina mora biti ekonomski nezavisno, ili čak da proizvodi za okolno tržište, odnosno za radnike na plantažama kaučuka i u rudnicima kositra.

Ovakova rijetka i po metodi originalna »... bitka za osjećaje i misli naroda« imala je velik utjecaj na porast životnog standarda Kineza. Osim toga — uspješnija je, sigurnija i jeftinija od bilo kakvih vojničkih mjera.

T. Šegota

Prirast stanovništva Ceylona — G.1950.
Ceylon je imao mali mortalitet, svega 12,6‰, otprilike kao i Francuska, dok je

natalitet iznosio 40,9‰, a u Francuskoj tek 20,5‰, tako da prirodni prirast na Ceylonu iznosi 28,3‰. Ceylon nam može poslužiti kao klasičan primjer, kako se i tropski krajevi mogu učiniti zdravim primjenom raznih sanitarnih mjera.

P. Gourou, La natalité a Ceylon. Annales de géographie, sept.-oct., str. 397, 1953.
J. Pleše

Porast agrarne proizvodnje u Turskoj
— Zasejana površina je u Turskoj u novije vreme znatno povećana. U poređenju sa stanjem pre Drugog svetskog rata najveće povećanje pokazuju žitariski reoni; polovina povećavanja prinosa glavnih useva postignuta je 1948. godine.

Produktivnost po hektaru takođe se povećala. Proizvodnja žita porasla je od 3.707.000 tona pre rata na 6.400.000 tona u 1948. godini što predstavlja povećanje od 73%. Od 1948. godine proizvodnja žita povećala se još više: u 1952-53 godini ona je iznosila preko dvadeset šest miliona tona. Proizvodnja pamuka, koja je pre pomenutog rata iznosila 249.000 bala, porasla je na 309.000 u 1948. godini i 785.000 u 1952. godini; to znači povećavanje od 215%.

Turska je imala 1938. godine 1.200 traktora. U 1950. godini taj se broj popeo na 24.300. Nikada Turska nije proizvodila toliko cerealijske i pamuka i izvozila tolike količine poljoprivrednih proizvoda. Unapređenju proizvodnje, pored savetodavne stručne službe, mnogo je pomoglo osnivanje agrarne banke. Pomenuta banka u vidu zajmova davala je seljacima novac za kupovinu zemlje i stoke. Krediti se ove banke i dalje povećavaju.

J. F. Trifunovski

Bin el Ouidane — nova hidrocentrala u Francuskom Maroku — Puštanjem u pogon ove hidrocentrale (početak 1955), koja će proizvoditi godišnje 550 milijuna kWh električne energije, proizvodnja električne energije u Francuskom Maroku povećat će se za 60%! Voda iz akumulacionog jezera služit će za natapanje 120 hiljada ha dosad neplodnog tla. Brana je visoka 182 m, a za gradnju je utrošeno 300.000 t betona.

T. Šegota

Novi kabel preko Atlanskog oceana — U ljetu 1954. počelo je postavljanje novog kabla preko sjevernog Atlanskog oceana, između Obana (Škotska) i Terra Nova (New Foundland). Kabel će biti dug 3.800 km, a u promet će biti pušten 1956. g.

Troškove će snositi USA 50%, Vel. Britanija 41% i Kanada 9%.

R.

Podaci o stanovništvu Sjedinjenih Američkih država — Američki statistički ured objavio je podatke, iz kojih se vidi, da su SAD 1953 godine imale nešto više od 160 miliona stanovnika s mesečnim priraštajem od oko 220.000 duša. Od zvaničnog popisa u 1950 do kraja 1953 godine stanovništvo Sjedinjenih Američkih država povećalo se za skoro 9 miliona. Priraštaj i dalje ubrzano raste tako da se čini da se svakih osam sekundi rada po jedan stanovnik, a na svaka dva minuta prispeva po jedan doseljenik.

Ako se s priraštajem nastavi ovom brzinom, što izgleda verovatno, SAD će 1960 godine imati oko 175 miliona stanovnika, a lako mogu dostići i 180 miliona. Ovo neće uticati na odnos zemlje prema drugim državama s najbrojnijim stanovništvom na Svetu, iza Kine s njenih 602 miliona, Indije s 365 miliona i Sovjetskog Saveza s 214 miliona. Japan je peta zemlja po redu s 86 miliona stanovnika.

Porast stanovništva se u većoj mjeri nepovoljno odrazio u gradskim naseljima tako da je potreba za izgradnjom novih stanova postala hitna. Porast stanovništva se naročito oseća po školama. Broj novorođenčadi u 1953 godini dostigao je cifru od 4 miliona, a ovo će povećati buduću preopterećenost škola.

Uprkos opšteg porasta broja stanovnika, zabeleženo je smanjenje poljoprivrednog stanovništva i to od oko 29 milijuna u 1940 na približno 23 miliona 1953 godine. Međutim proizvodnost rada u poljoprivredi je znatno porasla. Nedavni izveštaj Brukings instituta, poznate naučno-istraživačke ustanove, smatra da se privredni potencijal Sjedinjenih Američkih država može do te mere razviti, da će, verovatno, i pored udvostručenog broja stanovnika kroz sto godina, životni standard biti osam puta viši od sadašnjeg.

J. F. Trifunski

Ribarstvo uz atlantsku obalu USA — Ribolov USA ubraja se među najjače svijeta (sa Japanom, Norveškom i SSSR-om). Obzirom na dužinu američkih obala, ulov nije osobito velik, a potrošnja po glavi stanovnika relativno je mala (civilna potrošnja oko 5 kg; u Norveškoj i Velikoj Britaniji oko 4 puta veća). Godišnji ulov duž pacifičke obale iznosi 5—600.000 tona (s Aljaskom 7—800.000 tona), a duž atlantske

1.050.000 tona (1949 godine) riba i preko 200.000 tona rakova i mekušaca. Na produkciji ribljeg ulja, brašna i gnojiva utroši se preko polovice američkog ulova.

Prirodni uvjeti za ribolov duž atlantske obale vrlo su različiti. Sjeverno od New Yorka vrlo razvedenu obalu prati priobalski plićak. Razlike u razini vode za vrijeme plime i oseke iznose, sjevernije od rta Cod, do 10 metara. Toplinske odnose određuje t. zv. »hladni zid« (cold wall), koji se ne može shvatiti samo kao nastavak Labradorске struje već i rezultat lokalnih prilika.

Duž čitave obale sjeverno od spomenutog rta, a naročito u prostoru plićaka New Foundland ima mnogo ribe. Rtovi Cod i Hatteras su obalne točke koje razdvajaju tri, za ribolov vrlo nejednaka područja. Sjeverno od rta Cod ima tokom čitave godine raznih vrsta riba, koje vole hladnu vodu; južno od rta Hatterasa prevladavaju vrste toplovodnih riba. Prostor između dva rta predstavlja prelazno područje gdje se nalazi čitav niz specifičnih i gotovo jedino na ovaj region vezanih vrsta riba.

Pored navedenih, postoje i društveno-ekonomski razlozi, koji još više potenciraju navedene razlike.

Najstarije je ribarstvo duž obala Nove Engleske, čiji je rani značaj počivao na ulovu bakalara, a od sredine prošlog stoljeća i lokarda. Iza 1870. godine sve više jača ulov haringa. Nova Engleska je najviše razvila tehniku konzerviranja. Ovdje je i razvoj prometa bio najbrži. U novije vrijeme brzi prijevoz ribe vrše kamioni, dok važnost željeznica slabi. Industrijalizirano zaleđe predstavlja najjače potrošačko područje USA.

Iz Nove Engleske ribarstvo se brzo proširilo prema jugu do rta Hatterasa, a onda i dalje na južnu atlantsku obalu i obale Mehikog zaliva. Ribarstvo Nove Engleske još uvijek je najvažnije na čitavoj obali, i na područje sjeverno od rta Hatterasa otpada oko 3/4 od ukumnog godišnjeg ulova riba, ali samo nešto manje od polovice ulova rakova i mekušaca.

Ulov 1949. godine: 1) Nova Engleska — 420.000 tona ribe i 30.000 tona rakova i mekušaca (vrijednost 59 mil. \$); 2) Srednjeatlantska obala (Virginia i Maryland sa Chesapeake zalivom te New Jersey, New York i Delaware) — 320.000 tona ribe, 67.000 tona rakova i mekušaca (vrijednost 52 mil. \$); 3) Južna atlantska obala (1945 god.) — 150.000 tona ribe i 30.000 tona rakova i mekušaca (vrijednost 15 milijuna

§); 4) Mehički zaliv — 160.000 tona ribe, 76.000 tona rakova i mekušaca (36 mil. §).

Od oko 125.000 ribara u USA (bez Aljaske) 1949. godine na atlantsku obalu je otpadalo 93.000, a od ovih se oko 30.000 bavilo ribarstvom kao sporednim zanimanjem. Dok je u Novoj Engleskoj registrirano oko 25.000 ribara, dotle je u južnom atlantskom dijelu i u Mehičkom zalivu u ribarstvu uposlano oko 40.000 ribara, a u srednje-atlantskom području 35.000 (samo u Chasepeake zalivu uzgoj kamenica i rakova blizu 20.000). Najveći dio ribara (oko 70.000) uposlano je pri obalnom ribarstvu, a udio modernog pučinskog ribarstva najveći je u Novoj Engleskoj.

Posljednjih godina gotovo polovica ulova (isključivši rakove i kamenice) otpada na menhade (*Brevoorta tyrannus*), koja se koristi za dobivanje ribljeg ulja i brašna. Zahvaljujući porastu ulova menhada, opao je značaj ribarstva Nove Engleske.

Sjeverno od rta Hatteras za prehranu su naročito tražene haringe i lokarde. Za prehranu se koriste samo mlade haringe, dok se veće također prerađuju u ulje i brašno.

Ulov južno od Hatterasa relativno je malen. Prevladavaju ribe različitih vrsta: 1945. godine na području od Hatterasa do ušća Rio Grande bilo je ulovljeno 70.000 tona ribe (bez menhada) odnosno tek $\frac{1}{3}$ ulova u Massachussetsu.

Južne su obale važni snabdjevači rakova i kamenica. Kamenice se uzgajaju duž čitave obale od Nove Engleske do Meksika, ali osobito u zalivu Chesapeake, koji predstavlja najvažnije područje kamenica sa oko 50% ukupnog ulova USA. Samo su pacifički losos i tuna po vrijednosti važniji od kamenica.

Razlozi za jače ribarstvo na sjeveroistočnoj obali su prirodne naravi, ali ne treba podcijenivati tržište. Industrijski sjever je najranije unaprijedio i ribarsku tehniku. Za konzerviranje je potrebna veća količina istih vrsta riba, što na jugu nije slučaj.

Nije zbog toga čudno da se i unutrašnja tržišta južnih država snabdjevaju sa sjeveroistočnih obala.

Bartz F., Die Fischereiwirtschaft an atlantischem Küsten der USA, Die Erde, br. 2, str. 167—195, Berlin 1954.

I. Crkvenčić

Kanal Velika jezera — Sv. Lovrijenac — U broju XIV-XV Geografskog glasnika

(str. 218—219) iznijeli smo glavne značajke ovog projekta, čije je ostvarenje nailazilo na veliki otpor u parlamentu USA. Ali, kao što smo tada ukazali, bilo je očito, da ostvarenje mora doći. Dok je Kanada odlučila, da sama pristupi ostvarenju, izmijenio je svoje stanovište i parlament USA. Dne 17. V. 1954. potpisao je predsjednik Eisenhower zakon o prokopavanju kanala i time je završena tridesetogodišnja diskusija.

Radovi bi se imali obaviti kroz 6 godina i stajali bi milijardu §, od toga će USA platiti $\frac{1}{3}$. Oko 300 miliona dolara utrošit će se za regulacione radove; 600 miliona za hidrocentrale (velike hidrocentrale kod Massene i Ogdensburga davat će 12,6 milijardi kWh i 100 miliona § će se utrošiti za preseljenje naselja (kanadski gradovi Morrisburg, Iroquois moraju biti preseljeni, jer će na njihovom mjestu biti baražno jezero 50 km dugo), premještaj pruga, cesta i gradnju mostova.

Amortizacija ogromnih investicija predviđa se prodajom električne energije (godišnji prihod oko 250 mil. dolara) i naplatom takse brodovima (tona tereta 6 šilinga i 3 penija, što bi dalo godišnji prihod od 50 mil. dolara). Računa se, da bi već 1960. g. ovim putem prošlo 20 miliona t labradorskog željeza. Kanal bi znatno regulirao i snizio cijene željezu i pšenici. Kao što smo u ranijem prikazu rekli, mogli bi ploviti brodovi do 20.000 tona i sa gazom do 8 m.

J. R.

Poslijeratni razvoj Kanade — Kanada vodi u naglom poslijeratnom razvoju svijeta. To se ogleda u različitim životnim manifestacijama. Naglo se povećava broj stanovnika: godišnje 2,1%, u USA 1,36%, u SSSR-u 1,14%, a u Ujedinjenom kraljevstvu 0,44% — takav porast nalazimo samo u nekim državama Latinske Amerike. U ovom porastu imigracija ima mali udio. G. 1954. stanovništvo Kanade iznosilo je oko 15 milijuna.

Porast stanovništva je odraz prosperiteta, a ovaj se ogleda u ogromnom razvoju trgovine i velikim investicijama. Kanada štede i investiraju više od ostalih naroda. G. 1952. Kanadani su investirali 8,3% svojih prihoda; ovaj je procenat u USA iznosio 6,3%, a u Ujedinjenom kraljevstvu tek 2,7%; u istoj godini investiralo se 22% nacionalnog prihoda, a u USA tek 18%. Tome treba dodati i velike strane investicije (osobito USA).

Do kraja prošlog stoljeća razvijao se jugoistočni granični pojas, a od početka stoljeća do Prvog svjetskog rata čvrsto je uključen u državni organizam Zapad i počinje iskorišćivanje drvnog bogatstva. Industrijalizacija počinje tek tokom Prvog svjetskog rata.

Poslije Drugog svjetskog rata (1945—53) porasla je drvna industrija za 54,7%; rudarstvo za 42,2% i agrarna produkcija za 32,8% — a vrijednost cijele industrijske proizvodnje za 19,6%.

Karakteristika je sadašnjice da cijeli ogromni kanadski prostor u većoj ili manjoj mjeri učestvuje u zajedničkom životu. U poratnim godinama je obrađena površina neznatno porasla, iako još ima dosta (oko 60.000.000 ha) raspoloživog obradivog tla, ali je u područjima stare kolonizacije poljodjelstvo postalo mnogo intenzivnije, a naročito su značajni napori da se omogući agrarna produkcija oko istaknutih sjevernih rudarskih kolonija.

Uz drvo, koje je predstavljalo prvu sirovinu kandske industrije svjetskog značenja, danas izbija i drugo — rudarsko bogatstvo. Rude, uz ekonomsko, imaju i veliko geografsko značenje. Agrarna kolonizacija je uz jugoistočno rubno područje našla povoljne uvjete u prerijskim nizinama; stvarala je naseljene otoke izolirane neplođnim i gotovo pustim prostorima. Jeftini vodeni putovi i skupe željezničke veze povezivali su daleke prostore, koji su imali veze sa susjednim krajevima USA, jače od međusobnih. Ni iskorišćivanje šuma nije mnogo izmijenilo prilike, jer se industrija skoncentrirala oko zaliva Sv. Lovrijenca ili neposredno uz pacifičko primorje.

Izgledalo je, da će kanadski Sjever ili t. zv. »štiti« ostati tuđ i negostoljubiv kraj — kamena i ledena jezgra državnog prostora. Predstojeća rudarska kriza u USA, ogromna potreba i visoka cijena atomskih sirovina, doveli su hladni sjever u centar pažnje. Moderna prometna sredstva, odgovarajuća organizacija života i eksploatacija omogućili su ono, što je jučer izgledalo nemoguće. Kanadsko se rudarstvo naglo razvija. Ako se prosječna produkcija 1935—39. označi sa 100, počela se u 1951. g. na 150, a u 1953. g. već na 174. Ogromne rezerve skupih i traženih ruda (uranijum, zlato, nikel, bakar, tungsten, željezo i dr.) učinili su, da je do jučer izbjegavan kraj postao pozornica ogromnih investicija i velikih nada. Eksploatacija sjevernih rudnika traži ogromne investicije, koje mogu otplatiti skupe i po-

trebne rude, a investirani kapital ima velikog odzra na cjelokupni život države. Računa se da ovi surovi i teško pristupačni krajevi ne će nikada privući mnogo stanovništva, najviše do 250.000, računajući i popratno osoblje: farmere, drvosječe i dr. Ali će se ogromni novac dobiven u ovim poduzećima odraziti u ostaloj zemlji, osobito u metropolitanskim centrima, koji ih snabdjevaju — izolirani sjever jača jedinstvo i povezanost ogromnog državnog prostora.

Kanada je bila u periodu uglja veoma siromašna energetske vrelima; U periodu hidroenergije izbila je naglo naprijed, što je omogućilo da razvije skupu elektrometalurgiju. Nakon velikih tvornica aluminija na rijeci St. Maurice, došla su one na Saguenay-u (obje u području zaliva Sv. Lovrijenca); sada se na pacifičkoj obali dovršava gigant u Kitimatu (naselje će imati oko 50.000 st.). Pripremaju se planovi za korišćenje ogromnog vodenog bogatstva gornjeg porječja Jukona i da se skretanjem prema obali Pacifika stvori ogromna centrala (4.300.000 ks) i odgovarajući metalurški kombinat u danas neznatnom indijanskom selu Sloko. Hidroenergija stvara, dakle, mogućnosti daljeg prodiranja prema Sjeveru.

Do pred Drugi svjetski rat se računalo, da je Kanada siromašna naftom (tek oko 8.000.000 tona i to na dalekom i teško pristupačnom Sjeveru). G. 1944. nađene su bogate naslage nafte u devonskim naslagama Alberta, a povezano s time i bogate rezerve plina. Već je 1952. sama država Alberta proizvela oko 8.000.000 tona, na koliko su prije rata cijenjene cjelokupne kanadske rezerve, koje se sada cijene na 365.654.000 t. Već je gotov transkontinentalni naftovod i u upotrebi je mreža plinovoda.

Snažna agrarna proizvodnja, bogatstvo drvom, vodenom energijom, cijenjenim rudama čine osnovu, na kojem dosada nepoznata inicijativa, uz ulog moderne tehnike, gradi prosperitet ove napredne države.

J. W. Watson, The Pattern of Canada's post-war Growth. Separat iz Geography, sv. 39, br. 3, str. 163—175, Sheffield, 1954.

J. Roglić

Kitimat — aluminijski gigant — Aluminij je jedna od najvažnijih strateških sirovina, pa se usprkos golemom povećanju proizvodnje još uvijek osjeća nestašica na svjetskom tržištu. Da bi proizvodnja bila

ekonomična, potrebne su velike količine jeftine električne energije, pa je to glavni faktor koji utječe na lokaciju aluminijske industrije.

Rijeke Britanske Kolumbije (Kanada) imaju golem hidroenergetski potencijal, pa je zato u Kitimat (zaljev Minette) izgrađena najveća tvornica aluminija na svijetu. Cijeli sistem sastoji se iz 3 dijela: 1) brana Kenney s akumulacionim jezerom; 2) hidrocentrala Kemano; 3) tvornica Kitimat. Brana Kenney na rijeci Nechako (pritoka Frasera) zatvara akumulacioni basen, odnosno jezero Tahtsa dugo 243 km s površinom 14.150 km², a preplavilo je čitav niz riječica i gorskih jezera. Na zapadnom kraju jezera voda se tunelima (dugi 16,5 km) odvodi uz pad od 790 m t. j. 16 puta više od Niagare (!) u električnu centralu Kemano, koja je izdubena u unutrašnjosti graničnog brjega Mt. Du Bose (duljina strojarnica 213, širina 24, visina 41 m). Generatori će — kad budu kompletirani — imati efekt od 2.240.000 KS! Struja se transformira i dalekovodom dugim 90 km šalje u Kitimat. Zbog vrlo teškog terena rad na dalekovodu obavljao se helikopterima koji su pri tom izvršili 15.347 letova (!) i prevalili 488.540 km.

Tvornica aluminija smještena je uz novoizgrađenu, najmodernije opremljenu luku, gdje se dovozi glinica iz Jamaike. Osam kilometara od tvornice podiže se moderan grad koji će imati 50.000 stan. Tvornica je proizvela prvi ingot 3. augusta 1954. a počela je raditi s kapacitetom od 91.500 t aluminija godišnje. Proizvodnja će se postupno povećavati, pa će 1956. iznositi 151.500 t, a kad bude potpuno dovršena, 550.000 t! Da bi se donekle spoznala veličina pothvata potrebno je spomenuti, da je cijela Njemačka 1943. proizvela 264.000 t, Kanada 1953. g. 493.000 t, a USA iste godine 1.136.000 t aluminija. To su godine s maksimalnom proizvodnjom u spomenutim zemljama. Gradnja cijelog sistema stajat će oko 200 milijuna funti, a bit će pored ostaloga utrošeno 200.000 t čelika, 24.000 t aluminija i 4.000 t bakra.

T. Šegota

Najveće oceanske dubine — Kao što je poznato (v. Geografski glasnik XIII, str. 187) dubinu »Emden« u Mindanao rovu, koju se od 1927. g. smatralo najvećom (10.780 m), treba smanjiti na oko 7.400 m. God. 1950. izmjerena je u ovom rovu najveća dubina od 10.504.

G. 1951. izmjerio je brod H. M. S. Challenger u Marianskom rovu dubine između 10.750 i 10.870 m, time je Marianski rov preuzeo vodstvo.

G. 1952. i 1953. mjerila je oceanografska ekspedicija kalifornijskog sveučilišta dubine u Tonga rovu (»Dubina Horizonte«) i novom poboljšanom metodom utvrdila dubinu od 10.640 m, što je najveća dubina u oceanima južne polutke.

Da li slabo poznate oceanske dubine još uvijek prekrivaju najveću dubinu?

J. R.

Svjetsko tržište duhana — Kroz posljednjih 20 godina porasla je svjetska (bez SSSR-a) potrošnja duhana za 25% i to zbog povećanja stanovništva, ali i pušači više puše. U USA je potrošnja porasla za 50%, a po potrošaču oko 32%. U Ujedinjenom kraljevstvu potrošnja za 40%, a po potrošaču za 20%, ali u kontinentalnoj Evropi porasla je tek za 3% i t. d.

Neobično su značajne promjene u ukusu, a time i u trgovačkoj ulozi zemalja proizvođača. Pušači se sve više opredjeljuju za cigarete i njihov je udio u potrošnji zapadne Evrope i Sjeverne Amerike porastao od 41% u 1930. na 72% u 1950. godini. Potrošnja cigara i duhanske mješavine opala je u svim zemljama osim u Norveškoj i Švedskoj. Orientacija prema cigaretama pojačala je i potrošnju američkih cigareta odnosno američkog svijetlog duhana. Tome su pridonijele i ratne prilike, kad je dobava duhana za evropske potrošače iz azijskih i afričkih zemalja bila mnogo teža. Izvoz američkog svijetlog cigaretnog duhana znatno je porastao prema predratnom vremenu.

Ujedinjeno kraljevstvo i dalje ostaje na prvom mjestu kao uvoznik duhana, u prvom redu američkog. Udio američkog duhana u uvozu bio je 1930. g. 85%, da 1938. g. padne na 75% na korist raznih proizvođača imperije, ali je tokom rata opet zauzeo stari položaj (85%). Iako je poslije rata porasla potrošnja duhana, američki udio pao je na oko 50% cijele potrošnje. Velika Britanija se orijentira prema cijenom povoljnijem duhanu iz zemalja Britanske zajednice, a mnogo je ojačao i udio Italije.

Naročito su značajne promjene nastale u Njemačkoj, koja je oko 1930. podjednako trošila cigarete, cigare i miješan duhan. 80% svoje potrošnje uvozila je Nje-

mačka iz zemalja jugoistočne Evrope, Indonezije, Latinske Amerike i USA. Tokom rata potrošnja je opala, a postrojenja uglavnom uništena. U okupiranoj Njemačkoj poslije rata opskrba duhanom vršena je uglavnom krijumčarenjem. Kad su 1948. i 1949. g. počele tvornice ponovno raditi, konstantiralo se, da se oko polovice potrošača orijentirala prema cigaretama i američkom duhanu — uslijed toga zauzela je Njemačka drugo mjesto među kupcima američkog duhana.

Zanimljivo je, da je prije Drugog svjetskog rata potrošnja duhana u Holandiji bila veća nego u nijednoj drugoj evropskoj zemlji. Oko 1930. g. udio duhanske mješavine iznosio je preko 50%, cigara preko 30%, a cigareta tek 16%. U uvozu su pored Indonezije znatan udio imale zemlje jugoistočne Evrope. Ali i odvojeno od 1950. udio cigareta iznosi preko 30%, a to je ojačalo udio američkog uvoza.

I pored snažne domaće produkcije u Francuskoj u najnovije doba jača udio američkog uvoza.

Jačanje udjela američkog uvoza u Švicarsku dolazi do izražaja na tržištu, gdje se i cigarete nazivaju prema američkim proizvodnim regijama.

U cijeloj zapadnoj Evropi i Japanu jača potrošnja američkog duhana i to cigaretnih (svijetlih) vrsta, što utječe i na orijentaciju domaće produkcije. Jedino je Kina, koja je prije Drugog svjetskog rata zauzimala drugo mjesto među američkim kupcima, sasvim otpala poslije dolaska na vlast kineskih komunista.

Promjene na duhanskom tržištu jasno odražavaju posljedice širenja američkog vojničkog, političkog utjecaja i ukusa.

J. B. Hutson, United States Tobacco in World Trade, Foreign agriculture, sv. 17, br. 6, str. 107—110, Washington 1953.
J. R.

POKOJNICI

Eugen Romer

28. sijenčja 1954. umro je u Krakovu dr. Eugen Romer, veliki poljski geograf i jedan od najistaknutijih svjetskih stručnjaka uopće. Rodio se u Lvovu 3. II. 1871. Na Jagelovskom sveučilištu u Krakovu studirao je geografiju, povijest i pravo. Nakon završenih studija bio je na specijalizaciji kod A. Kirchhoffa u Halleu, kod A. Pencka u Beču, kod W. v. Bezolda u Berlinu. Doktorska dizertacija mu je glasila »Studije o raspodjeli topline na Zemlji«, a habilitacioni rad »Studije o asimetriji dolina« (1899). Ova dva rada su značajna za početne naučne specijalnosti Romera.

Nakon rada u srednjoj školi izabran je Romer 1908. za profesora geografije na sveučilištu u Lvovu, gdje je organizirao Geografski institut, koji je kroz 23 godine vodio sa najvećim naučnim i nastavnim uspjehom. Za vrijeme Mirovne konferencije u Versaillesu Romer je ekspert poljske delegacije. G. 1924. izabran je za člana Poljske akademije. Predsjedava dugo godina akademijinoj komisiji za geografiju u Nacionalnom geografskom komitetu. Dugo godina je bio predsjednik Međunarodne geografske unije, a njemu pripada velik dio zasluga za uspješnu organizaciju Međunarodnog geografskog kongresa u Varšavi 1934. g.

G. 1931. Romer se povlači iz javne službe, ali i dalje naučno radi sa istim intenzitetom. Tragedija Poljske u Drugom svjetskom ratu teško je pogodila i Romera, koji se skriva i povučeno živi u Lvovu i Varšavi. Poslije rata je imenovan počasnim profesorom sveučilišta u Krakovu, gdje neumorno radi do svoje smrti.

Naučni rad je počeo na polju klimatologije i na tom području je i dalje radio; obrađivao je klimu Poljske (1912), izdao klimatske karte Poljske (1939) i objavio više posebnih rasprava, tako da je i danas na tom polju vodeći autoritet.

Iz geomorfologije je naročito obrađivao glacialni reljef. Tome spada opsežno djelo »Glacijacija Tatra« (1929 poljski, 1930 engleski), koje je trajne vrijednosti. God. 1908. učestvovao je u Brücknerovoj ekspediciji u Alpe; 1910. bio je u ekspediciji Dunikovskog u Sihote Alin, a 1913. istraživao je glečere zapadne Kanade i Aljaskе, a 1933. glečere Pirineja. God. 1912. objavio je Pregled geomorfologije poljske. I posljednju fazu života posvetio je geomorfološkim problemima, osobito iz područja glaciologije.

Ali specifično polje Romerovog rada bilo je na polju izrade karata. G. 1908. objavio je odličan školski atlas, koji je doživio mnogo izdanja; 1910. g. kartu Poljske 1:5,000,000; g. 1916. geografsko-

statistički atlas Poljske. G. 1921. osniva u Lvovu kartografsko poduzeće, koje postaje žarište stvaralačkog i izdavačkog rada, značajnog ne samo za Poljsku, već je spadalo među najvažnije ustanove svoje vrste u svijetu. Atlasi različitog tipa, mnogobrojne zidne karte, različite primijenjene karte i sl. dokaz su uspješnog rada ove Romerove ustanove. Poslije Drugog svjetskog rata premješten je njegov kartografski institut iz Lvova u Wrocław.

Počevši od mirovne konferencije u Versaillesu Romer aktivno surađuje u poljskom javno-političkom životu, osobito sa tragično poginulim prof. Pavlovskim.

Odličan govornik i predavač, pronicav duh, pun poleta i ljubavi za svoje zvanje, Romer je to prenosio i na mlađe. Imao je velikog uspjeha u odgoju mladih stručnjaka, na čemu je oduševljeno radio i u posljednjim danima života.

Izgleda nevjerojatno i zadivljuje, da je Romer i pored burnog i tragičnog života postigao toliko uspjeha i da ga radni polet nije ostavio do posljednjeg časa. Njegov uspješan rad donio mu je priznanja i ugled u Poljskoj i cijelom svijetu. Pored članstva u najvišim naučnim ustanovama i počasnih doktorata poljske vlasti su mu dodijelile najviša odlikovanja. Njegovi učenici i prijatelji su obilježili spomenicama 25 godišnjicu njegova naučnog rada i 80 godišnjicu života. Većina svjetskih geografskih društava izabrala je Romera za počasnog člana i odlikovala posebnim medaljama.

S Romerom otišao je sa geografske pozornice jedan od najpoletnijih duhova — velik gubitak ne samo za poljsku geografiju, već za našu struku uopće.

J. Roglić